

Paetzoldova kniha je velmi dobrým úvodem do studia Cassirerova díla. Nemůže však samozřejmě nahradit četbu Cassirerových prací samotných.

Ivana Holzbachová

Heinz Paetzold: Die Realität der symbolischen Formen (Die Kulturphilosophie Ernst Cassirers im Kontext). Wissenschaftliche Buchgesellschaft Darmstadt 1994.

Ačkoli tomu název a především podtitul nenavědčuje, je kniha, jak autor upozorňuje v Úvodní poznámce, souborem časopiseckých statí. Nevadí to, že se někdy překrývají. Vadí ovšem to, že pokud se čtenář chtěl poučit o Cassirerově pojetí symbolických forem, bude přibližně od poloviny knihy zklamán.

Kniha sama se dělí na Úvod: *Jakési encyklopedické heslo* a tři hlavní části: *Premisy, Kontexty a Závěry*. Ty se pak dělí dále na nespočet podkapitol, které zejména v oddílu druhém, tj. v *Kontextech* jsou samostatnými dílky, která byla zjevně napsána pro jinou příležitost a do knihy připojena teprve následně.

Úvod je skutečně to, za co jej Paetzold sám prohlašuje, tj. jakýmsi velice zhuštěným seznámením se s tím, co to vlastně symbolická forma je a jaká je úloha tohoto pojmu v Cassirerově díle. Už zde upozorňuje Paetzold na poměrně blízkou zpříznenost Cassirerových názorů s názory moderní semiotiky, zejména Morisovými.

Také *Premisy* se zabývají především Cassirerem a jeho symbolickými formami. Paetzold v nich zkoumá základní Cassirerovy symbolické formy, tj. mýtus, řeč a vědu. Upozorňuje na kantovské východisko Cassirerova myšlení i na posun, který Cassirer od Kanta — pod vlivem antropologických objevů — udělal. Zatímco pro Kanta byla základní a v podstatě jedinou formou lidského poznání věda, tvoří pro Cassirera věda už jen jednu — i když někdy nejdůležitější — ze symbolických forem. Stejně důležité jsou formy ostatní. Symbolické formy tak jsou u Cassirera spojeny se základními funkcemi: s funkcí vyjadřovací (mýtus), výkladovou (řeč) a významovou (věda). Paetzold Cassirerovi vytýká, že místy vědu přeceňuje a naopak svým výkladem způsobuje, že se ztrácí specifikum mýtu.

Kontexty jsou oddílem, ve kterém se Paetzold začíná Cassirerovi postupně vzdalovat a v němž do popředí začíná vystupovat jeho vlastní filozofický zájem. Obsahují pět částí: *Cassirerova „Filosofie symbolických forem“ a novější vývoj semiotiky, Filozofická antropologie a transcendentální filosofie, Umění a poznání; k teorii výtvarného umění Nelsona Goodmana, Symbolika jako konstituce rodového vědomí a jako utopická subverse; k teorii symbolického Georgy Lukáče a Ernsta Blocha a konečně „Mýtus o státu“ Ernsta Cassirera a „Dialektika osvícenství“ Maxe Horkheimer a Theodora W. Adorna.*

Paetzold tu zpočátku skutečně staví Cassirerovu filozofii symbolických forem do souvislosti jak s tím vývojem ve filozofii a vědě, který se odehrál po Cassirerově smrti, tak s objevy v některých jiných filozofických a vědeckých disciplínách ještě za Cassirerova života. Od kapitoly týkající se Goodmana se však od Cassirera vzdaluje. Ukazuje se, že jeho hlavní zájem je dvojitý: Zájem o estetiku a snaha vytvořit filozofickou antropologii nebo transcendentálně kritickou filozofii kultury, která by mohla sloužit jako základ filozofických věd.

To je zjevné v oddílu závěrečném, který obsahuje dvě stati: *Základy filozofické estetiky a Podmínky pro transcendentálněkritickou filozofii kultury.*

V první se zabývá problematikou estetiky a zejména jejími úspěchy v německé klasické filozofii. Domnívá se, že aby se zachovala úroveň filozofického myšlení tehdy dosažená, je nutné o estetice uvažovat na úrovni transcendentální kritiky.

Ve druhé jde Paetzoldovi především o to, že jak vědecká kulturní antropologie, tak antropologie filozofická odhalují pouze možnosti diversifikovaného lidského chování a různosti hodnotových žebříčků v různých kulturách. Paetzold zdůrazňuje, že pojem symbolické formy je klíčem k jednotě lidské zkušenosti. Chtěl by však po filozofii, aby se zabývala také platností, tj. hodno-

cením, rozhodováním o tom, které hodnoty by měly platit a které ne. Zde pléduje po zkoumání společenské a historické souvislosti hodnotových soustav.

Ivana Holzbachová

Chris Hables Gray (ed./with the assistance of H. J. Figueroa-Sarriera & S. Mentor), *The Cyborg Handbook*, Routledge, New York & London, 1995, 540 s.

Mohlo by se zdát, že přinejmenším titul anotované knihy spadl do naší rubriky recenzí odněkud „z jiné planety“ (a snad zde ani nemá co dělat?). Raději bez dalších průtahů nejdříve přeložme název knihy do češtiny: „Přlručka cyborgu“. A nezdá se, že bychom valně pokročili dál. Výraz „cyborg“ (čtème jej jako výraz anglický, bez odpovídajícího českého ekvivalentu, přibližně „sajbóg“) je zkratková složenina ze dvou slov: „kybernetika“ + „organismus“. (Takže raději čtème „kyborg“? Už z těchto rozpaků je vidět, že tato disciplína u nás ještě přijatelně nezdomácněla.) Jde o mladou disciplínu s přesahy do řady odvětví (o nichž bude zmínka níže), včetně filosofie. Odtud ten záměr aspoň letmo o této publikaci poreferovat.

Jde tu o svérázný hybrid. Ani si možná neuvědomujeme, že sami jsme nejedním znakem potenciálně nebo aktuálně symbionty, modelujícími součinnost uměle zavedených řídicích systémů do našeho těla s tímto biologickým tělem jako kombinovaný systém. (Příkladem může být jak třeba „obyčejná“ injekce proti chřipce, tak kardiostimulátor nebo mechanismy sloužící přímo k náhradě defektních orgánů v těle.) Přihlédneme-li k již osvojeným komputerovým modelacím některých aktivit, které až dosud byly vyhrazeny člověku, jako bychom takto chtěli poodhrnout závěs skrývající nám jeden důležitý aspekt naší budoucnosti. Vhodně zkonstruovaný a programovaný stroj je už schopen hrát s člověkem úspěšně šachy, ale právě tak jiné „cyborgy“ jsou schopny detekovat vojenský cíl přesněji než sám voják v uniformě. „Cyborgologie“ zasahuje do lékařských věd, do vojenské strategie pro budoucnost, ale též do antropologie, anebo do nových forem intersubjektivní komunikace. Vytváří virtuální realitu. Může stimulovat imaginaci. Díky sci-fi by měla oslovit i literární kritiky. Kniha se nevyhýbá ani sexuální tematice (ani jejím deviacím). Stojí za to začíst se do problematiky „interface“ mezi technologií a člověkem (jako biostrukturou a nositelem kultury). A také je nutno reflektovat nový jazyk „techno-struktury“, kterou jsme obklopeni stále víc. Vzniknou zcela nové problémy pro demokracii a její instituce. (Nefešitelné problémy budou mít totality s cenzurou. Neboť „internet“ nezná ani státní hranice, ani „železné opony“.) Mez mezi automaty a člověkem se stává neostrou...

„Cyborgologie“ klade závažné otázky také těm, kdož se zabývají problematikou vědomí (a specifikou lidské mysli vzhledem k procesům, které modelují výkonné komputery). Poněvadž „cyborgologie“ zásadně změní závažné procesy jak přímo u jednotlivých lidí, tak také mezi nimi vzájemně, včetně navození nových struktur řízení a komunikace (zvláště na dálku), tato poměrně nová disciplína je výzvou ke konstruktivní konfrontaci také pro sociology, politology, ale i pro psychology a pedagogy (o filosofech ani nemluvě). Určitě by měla tato problematika vzušit také všechny ty, kdož se zatím cítili být už pevně v „post-moderním“ sedle. Neboť s „cyborgologií“ klepe na naše dveře... Že by „post-humánní“ a „trans-humánní“ kultura?!

Publikace má kromě dvou uvozujících staří šest tématických bloků příspěvků několika desítek autorů. Zvláště cenná je závěrečná bibliografie (s filmografií), ale i jednotlivé příspěvky jsou bohatě komentovány a doprovázeny bibliografickým soupisem. Knihu doprovázejí rozmanité grafy, přehledy, fotografie, xerokopie, kresby. Zvláště cenný je velmi podrobný index (str. 481–536). Kniha je nápaditě řešena také z typografického hlediska.

Sborník naznačeného obsahu se vymyká detailnímu popisu. Je obdivuhodné, co vše lze v této knize („přlručce“) najít. Dokonce se lze v ní dočíst o naději pro přežití této Země navozením jejího potenciálně nového habitatu. Samo slovo „cyborg“ vzniklo sice již skoro před 35 lety, ale dlouho vegetovalo víceméně jen ve sféře sci-fi. Přitom uplynulo teprve deset let od uveřejnění „Manifestu pro cyborgy“ (1985), napsaného Donnou Harawayovou (která je považována za jednu z hlavních iniciátorek „cyborgologie“ a jejíž příspěvek uvádí celý sborník). Možná že bychom měli začít